

PRIZADEVANJE ZA PREPREČEVANJE TVEGANEGA IN ŠKODLJIVEGA PITJA ALKOHOLA – PROJEKTA SOPA IN MOSA

Tadeja Hočevar, Maja Roškar, Tanja Kamin

Projekt »Vzpostavitev interdisciplinarnega celostnega pristopa k odkrivanju in podpori pri opuščanju tveganega in škodljivega pitja alkohola med odraslimi prebivalci – SOPA« sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada.

POVZETEK. Obvladovanje posledic čezmernega pitja alkohola je lahko uspešno, le če ima država celovito alkoholno politiko, ki pomeni sočasno ukrepanje na vrsti področij, ki dokazano učinkovito zmanjšuje breme alkohola. Tvegano in škodljivo pitje alkohola sta ena glavnih preprečljivih dejavnikov tveganja za nastanek kroničnih bolezni, poškodb in nasilja, saj povzročata odvisnost ter več kot 60 različnih bolezni in poškodb. V Sloveniji vsak dan zaradi razlogov, povezanih izključno z alkoholom, umreta dve osebi. Od leta 2008 zaradi njih v povprečju vsako leto pri nas umre 881 ljudi, stopnja umrljivosti pa je nad evropskim povprečjem. Prispevek prikazuje dva slovenska projekta, SOPA (Skupaj za odgovoren odnos do pitja alkohola) in MOSA (Mobilizacija skupnosti za odgovornejši odnos do alkohola), namenjena boljšemu obvladovanju posledic čezmernega pitja alkohola v Sloveniji.

UVOD

Obvladovanje posledic čezmernega pitja alkohola je lahko učinkovito le, kadar ima država celovito alkoholno politiko, ki pomeni sočasno izvajanje različnih dokazano učinkovitih ukrepov za zmanjševanje bremena alkohola.

Po podatkih raziskave Nacionalnega inštituta za javno zdravje (1) v Sloveniji skoraj vsaka druga odrasla oseba (43 % prebivalcev, starih 25–64 let) pije alkohol čez za zdravje še sprejemljivo mejo ali pa se je v zadnjem letu visoko tvegano opila. Evropa je regija, v kateri je breme alkohola največje med vsemi svetovnimi regijami. Slovenija je po bremenu škodljivih posledic alkohola nad povprečjem evropskih držav. V Sloveniji vsak dan zaradi razlogov, povezanih izključno z alkoholom, umreta dve osebi. Od leta 2008 v povprečju vsako leto pri nas umre 881 oseb, stopnja umrljivosti pa je nad

evropskim povprečjem. Slovenska zakonodaja je na področju alkoholne problematike relativno napredna, zlasti na področju ukrepov za omejevanje dostopnosti alkohola, četudi je nadzor nad izvajanjem teh ukrepov slab (2). Dokazano učinkovit je preventivni ukrep kratkega svetovanja za opuščanje tvegane in škodljivega pitja alkohola (3), ki bi ga morali izvajati zdravniki družinske medicine. Žal ga opravi le malo od njih, saj lahko glede na podatke v Splošnem dogovoru 2016 sklepamo, da izvaja to kratko svetovanje le dobrih 16 % zdravnikov družinske medicine (4).

PROJEKT SOPA

Kot odziv na stanje v Sloveniji od leta 2016 poteka projekt Evropskega strukturnega sklada (ESS) »Vzpostavitev interdisciplinarnega celostnega pristopa k odkrivanju in podpori pri opuščanju tvegane in škodljivega pitja alkohola med odraslimi prebivalci – SOPA« SOPA so začetnice naziva »**Skupaj za odgovoren odnos do pitja alkohola**«. Projekt izvajata Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ) in Ministrstvo za zdravje

Projekt združuje ukrepe za zmanjševanje tvegane in škodljivega pitja alkohola v Sloveniji, ki so: ukrep kratkega svetovanja za opuščanje tvegane in škodljivega pitja alkohola na individualni ravni, osveščanje o tvegani in škodljivem pitju alkohola na ravni skupnosti in osveščanje medijev za odgovorno poročanje o alkoholni problematiki.

Namen projekta SOPA je osvestiti posameznike, ki tvegano in škodljivo pijejo alkohol (TŠpA) o tem, kako škodljivo je pitje alkohola in jih podpirati v procesu opuščanja TŠpA.

Cilji projekta so:

- krepiti obstoječe in graditi nove kapacitete za obravnavo T/ŠpA na nacionalni, regionalni in lokalni ravni,
- razviti pristop in usposobiti sodelavce za pilotno izvajanje pristopa v skupnosti,
- vzpostaviti protokole za posamezne poklicne skupine, skupine povezovati in jih spodbujati k sodelovanju,
- osveščati in usposablјati novinarje za odgovorno poročanje o alkoholu v množičnih medijih,
- osveščati splošno javnost o alkoholni problematiki in
- predlagati vzpostavitev pristopa na sistemski ravni.

V projektu si bodo sledile naslednje dejavnosti:

- a. *Razvoj začetnega predloga protokola* za obravnavo TŠpA na ravni posameznika in skupnosti. To bo naredila skupina strokovnjakov NIJZ, primarnega zdravstvenega varstva in kliničnih specialistov, ki se ukvarjajo z bremenom alkohola. Sodelovali bodo tudi strokovnjaki s področij socialnega varstva, kariernega svetovanja na zavodih za zaposlovanje, psihiatrinja alkoholologinja, predstavnik skupine za samopomoč osebam, ki imajo težave z alkoholom, izvajalec rehabilitacijskih programov za voznike, prekrškarje zaradi vožnje pod vplivom alkohola, strokovnjakinja za množične medije in predstavniki, ki delujejo na področjih ranljivosti in interesnih dejavnosti, ki se sicer primarno ne ukvarjajo z alkoholno problematiko, je pa v njihovih skupinah pogosta.
- b. *Usposabljanje izvajalcev*, ki bodo na individualni ravni ali na ravni skupnosti izvajale pristop SOPA – osveščanje oziroma svetovanje za opuščanje TŠpA.
- c. *Usposabljanje izvajalcev kratkega ukrepa* – strokovnjakov, ki bodo kratki ukrep pilotno izvajali na individualni ravni, izvajalcev pilotnega dela, ki bodo kratki ukrep izvajali na ravni skupnosti in strokovnjakov klinikov s področij, ki so povezana z bremenom alkohola, ki pa ukrepa sicer ne bodo pilotno izvajali.
- d. *Pilotni del kratkega ukrepa* za posameznike, ki ga bodo izvajali zdravstveni delavci na primarni ravni in strokovni delavci v centrih za socialno varstvo, ter izvajanje kratkega ukrepa na ravni skupnosti, ki ga bodo skupaj s strokovnjaki NIJZ izvajali tisti, ki delujejo na področjih ranljivosti, in karierni svetovalci na zavodih za zaposlovanje.
- e. *Organizirano mreženje* deležnikov na lokalni, regionalni in nacionalni ravni, kjer so vključeni še predstavniki lokalnih oblasti, policije, psihiatri alkoholologi in predstavniki skupin za samopomoč in terapevtskih skupin s tega področja ter predstavniki lokalnih medijev. Mreže delujejo za izmenjavanje mnenj, pogledov, predlogov, skupnih iskanj rešitev in možnih odgovorov na vprašanja in specifik lokalnih okolij, regij oziroma skupnosti na ravni države. Na nacionalni ravni gre ob tem za povezano delovanje interdisciplinarne mreže strokovnjakov in drugih izvajalcev pilotskega dela raziskave (s terena) s predstavniki razvojnega tima SOPA.
- f. Analizirali bomo tudi poročanje o pitju alkohola v slovenskih množičnih medijih. Analizi bo v sodelovanju med NIJZ in zunanjimi strokovnjaki s področja medijev ter predstavniki medijev samih sledila *priprava priporočil medijem* za odgovorno poročanje o alkoholu z izvedbo delavnic za predstavnike medijev. Na koncu bomo napravili primerjalno analizo stanja o poročanju o alkoholu v množičnih medijih pred projektom in po njem, s katero bomo ugotovili, kako smo bili s priporočili uspešni.

V času pred pilotskim delom, med njim in po njem bo deloval t.i. usmerjevalni odbor projekta SOPA, ki ga vodi Ministrstvo za zdravje. Vključuje predstavnike raznih sektorjev in področij ter struktur, ki sooblikujejo sistemski vidik predlaganega. Funkcija odbora je dvosmerna, opozarjanje in usmerjanje projekta glede na sistemske omejitve in možnosti ter senzibilizacija svojega področja za pristop SOPA oz. pripravljenost za izvedbo potrebnega možnega za vzpostavitev pristopa na sistemski ravni.

V vseh fazah in procesih projekta poteka *evalvacija* na podlagi procesnih in strukturnih kazalnikov, v primeru kratkih ukrepov na individualni ravni tudi na podlagi kazalnika učinka.

Interdisciplinarno mreženje med deležniki projekta SOPA in po potrebi usmerjanje pacientov/uporabnikov k nadaljnjim virom pomoči poteka tudi s pomočjo baze podatkov, pripravljene v okviru projekta MOSA.

Več informacij o projektu SOPA je na voljo na spletnem naslovu www.sopa.si.

PROJEKT MOSA

MOSA – »Mobilizacija skupnosti za odgovornejši odnos do alkohola« (www.infomosa.si) je projekt, ki v Sloveniji poteka od leta 2009. Njegov nosilec je Center za socialno psihologijo Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani, partnerji pa Nacionalni inštitut za javno zdravje, Katedra za družinsko medicino Univerze v Ljubljani in Ministrstvo za zdravje, ki so tudi sofinancerji projekta.

Namen projekta je na enem mestu združevati različne informacije o alkoholni problematiki in povezati vse, ki v Sloveniji delujejo pri preprečevanju in zmanjševanju škodljivih posledic pitja alkohola. MOSA oblikuje in vzdržuje učinkovito informacijsko vozlišče o vseh, ki delujejo na področju alkohola, o raziskavah, ki so bile na področju alkoholne problematike narejene v Sloveniji, o preventivnih in promocijskih programih s področja alkoholne problematike in o virih pomoči.

S sistematičnim zbiranjem, analiziranjem in širjenjem informacij MOSA izpostavlja, da je alkohol problem, ki se ga je treba lotiti celostno, reševati pa sistematično, medsektorsko in interdisciplinarno. MOSA želi tudi prispevati k razvoju slovenske alkoholne politike, da bo poskrbela za vpeljevanje ukrepov, ki so dokazano učinkoviti v preprečevanju in zmanjševanju TŠpA.

Med svojimi uporabniki se je MOSA uveljavil kot zbirališče verodostojnih informacij, ki so javno dostopne. Hkrati tudi opozarja na izstopajoče probleme na področju alkoholne tematike.

Več informacij o projektu MOSA je na spletnem naslovu www.infomosa.si.

LITERATURA

1. Hovnik Keršmanc M, Zorko M, Macur M. Alkohol. In: Koprivnikar H, Zorko M, Drev A, Hovnik Keršmanc M, Kvaternik I, Macur M. Uporaba tobaka, alkohola in prepovedanih drog med prebivalci Slovenije ter neenakosti in kombinacije te uporabe. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2015. Pridobljeno 24. 5. 2018 na spletnem naslovu www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacijedatoteke/uporaba_tobaka_alkohola_in_drog.pdf
2. Petrič VK. Predlogi ukrepov. V: Zorko M, Hočevar T, Tančič Grum A, Petrič VK, Radoš Krnel S, Lovrečič M, et. Al. Alkohol v Sloveniji. Trendi v načinu pitja, zdravstvene posledice škodljivega pitja, mnenja akterjev in predlogi ukrepov za učinkovitejšo alkoholno politiko. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2014. Pridobljeno 24. 5. 2016 s na spletnem naslovu www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/publikacije-datoteke/alkohol_v_sloveniji_0.pdf
3. Cuijpers P, Riper H, Lemmers L. The effects on mortality of brief interventions for problem drinking: a meta-analysis. *Addiction* 2004; 99: 839–45.
4. ZZS 2016. Splošni dogovor za pogodbeno leto 2016. Pridobljeno 15. 8. 2018 na spletnem naslovu <http://www.zzs.si/egradivap/827714AA6BBB87D2C1257FD40041FCC2>